

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 463/1-ХП/24 04.04.2013. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, 04.04.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: МОСКОВСКИ СЛОВЕНСКИ КОМИТЕТ И СРПСКО ПИТАЊЕ (1858-1875), докторанда Јоване Блажић.

За ментора је одређен доц. др Милош Ковић.

<u>Доставити:</u> 1х Универзитету у Београду 1х Стручном сараднику за докторске дисертације 1х Шефу Одсека за правне послове 1х Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/2306	
(број захтева)	
5.04.2013.	
(датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Московски словенски комитет и српско питање (1858-1875)

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Јована (Чедомир) Блажић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски у Београду

Година 2009. дипломирања:

Назив мастер рада кандидата:

Руски панслависти и Балкан (1875-1878)

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена: Филозофски

Година одбране мастер рада: 2010.

Обавештавамо вас да Наставно-научно веће је

на седници 4.4.2013. одржаној

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

Додатак уз образац 1.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата	Јована Блажић
--------------	---------------

Име и презиме ментора:	Милош Ковић
Звање:	Доцент, др

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. DISRAELI AND THE EASTERN QUESTION, Oxford University Press, Oxford 2011, 339 страна.
2. ДИЗРАЕЛИ И ИСТОЧНО ПИТАЊЕ, СЛЮ, Београд 2007, 509 страна.
3. *From Vienna to Paris: Serbian Elite Between Central and Western Europe (1893 – 1914)*, од 53. до 60, у Gabriella Schubert (Hg.), *SERBIEN IN EUROPA: LEITBILDER DER MODERNE IN DER DISKUSSION, Forschungen zu Sudosteuroopa. Sprache – Kultur – Literatur, band 3, Harrassowitz Verlag. Wiesbaden 2008, 53-60.*
4. *Мисија Роберта Лојда-Линдзија у Србији 1876. године, Историјски часопис (2011) 40, 377-391.*
5. *The Beginning of the 1875 Uprising in Herzegovina: The British Perspective, Balcanica (2011) 41, 55-72.*

6. *Protector, Neighbour, Enemy: the Habsburg Empire and the Serbs (1780-1914)*, Studies in Ethnicity and Nationalism, London 2005, 81-102.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу,

листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односно дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум 3.4.2013.

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

Јована Блажић

Образложење предлога теме докторске дисертације

***МОСКОВСКИ СЛОВЕНСКИ КОМИТЕТ И СРПСКО ПИТАЊЕ
(1858-1875)***

▪ **Предмет истраживања**

Пораз Русије у Кримском рату (1853-1856) и одредбе Париског мировног уговора од 30. марта 1856. године пољуљали су углед Руске империје и на неко време потиснули је са европске сцене. Новоименовани руски министар иностраних дела, Александар Михаилович Горчаков (1856-1882), имао је задатак да својим дипломатским искуством и вештинама избави Русију од међународне изолације. Његово решење представљено је у виду новог спољнополитичког курса, који је подразумевао обнову земље, повратак изгубљене Бесарабије, враћање војске и флоте на Црно море, као и повратак утицаја на Балканском полуострву. Да би се ти планови и остварили, кнез Горчаков је био спреман на савез са Француском и на подржавање покрета за ослођење балканских народа, који су се током шездесетих и седамдесетих година XIX века живо развијали под утицајем покрета за уједињење Италије и Немачке.

У друштвеном животу Русије друге половине XIX века значајно место заузимао је словенофилски кружок. Идеолошка основа словенофилства, у складу са дилемом тога времена, ослањала се на теорију о посебном, „самобитном“ путу историјског развоја Русије, различитом од других европских држава. Уздижући руску традицију и православље, руски словенофили су се залагали за промене у политичком и социјалном систему, радили на развоју славистике и јачању словенске узајамности. Доба великих промена имало је одјека у руском друштву,

словенско питање бивало је све актуелније, нарочито међу московским словенофилима, који су се истицали својом бригом за православне словенске народе под османском и хабзбуршком влашћу.

Основани као тековина Послекримске епохе, словенски добротворни комитети у Русији, представљали су друштвене организације, настале са циљем пружања помоћи словенским народима, најпре под османском, а затим и под хабзбуршком влашћу, у културно-просветном, религиозном и економском погледу. Већ по оснивању, словенски добротворни комитети, стављени су под надзор Азијског департмана Министарства иностраних дела, због чега се на њих гледало као на део новог спољнополитичког програма, помоћу кога Руска империја треба да поврати изгубљене позиције на Балкану. Уз одобрење руског цара Александра II Романова (1855-1881) и Александра Михайловича Горчакова, међу првима, основан је Московски словенски добротворни комитет 25. јануара 1858. године.

Интелектуалци, окупљени око Московског државног универзитета, покренули су мисао о оснивању Московског словенског добротворног комитета. Међу оснивачима налазили су се највиђенији московски словенофили, попут Алексеја Степановича Хомјакова, Сергеја Тимофејевича и Константина Сергејевича Аксакова, Алексеја Николајевича Бахметева, Александра Ивановича Кошелева, Јурија Фјодоровича Самарина и других. У захтеву који су упутили цару и његовом министру иностраних дела, оснивачи су јасно назначили да се Московски словенски комитет оснива како би се спречио рад пропагандних друштава која међу Јужним Словенима настоје да ослабе руски утицај.

Међутим, идеолошка структура Московског словенског комитета није била чисто словенофилска, међу члановима било је и представника других интелектуалних праваца, попут Михаила Никифоровича Каткова, Сергеја Михайловича Соловјева и других. Што се тиче саме организације, број чланова није био ограничен и чланови су могли бити оба пола. У чланове убрајани су почасни, активни, чланови-добротвори и чланови-дописници. Оно што је важно јесте да су међу члановима-дописницима били руски конзули у Османском царству и словенски питомци школовани у Русији. Свим пословима управљао је Савет, кога

су чинили председник и његов заменик, секретар, благајник и још десет чланова комитета.

Московски словенски комитет је веома брзо остварио различите видове сарадње са словенским народима и стекао бројне контакте међу највиђенијим представницима словенских народа, нарочито међу Србима. Велика помоћ указивана је словенским културним и образовним институцијама, православним црквама и манастирама, великом броју словенских питомаца и питомица који су школовани у Русији. Током година деловање комитета је проширено, број његових чланова је нагло порастао, као и број оних који су желели да својим прилозима помогну „потчињену словенску браћу“. О великом значају ове организације, говори и чињеница да су у наредним годинама основана и одељења Московског словенског комитета у Петрограду, Кијеву и Одеси. Иако су се називали одељењима, словенски комитети у Петрограду, Кијеву и Одеси били су готово независни.

Предмет истраживања предложене теме докторске дисертације био би Московски словенски комитет и преиспитивање његове улоге у борби српског народа за ослобођење и уједињење у јединствену националну државу. У истраживању би био обухваћен период од оснивања Московског словенског комитета, дакле од 25. јануара 1858. године, па све до јесени 1875. године, када је дошло до смене руководства у оквиру комитета и до поновног отварања Источног питања. На место преминулог дотадашњег председника, Михаила Петровича Погодина (1800-1875), у јесен 1875. године дошао је Иван Сергејевич Аксаков (1823-1886), чиме је започета нова епоха у историји Московског словенског комитета.

Под термином „српско питање“ подразумевамо тежњу и борбу српског народа, под османском и хабзбуршком влашћу, да се ослободи и уједини у јединствену националну државу. Идеја ослобођења и уједињења српског народа присутна је од времена Српске револуције, дакле већ од 1806. године, али током шездесетих и седамдесетих година, нарочито у време Илије Гарашанина и кнеза Михаила Обреновића, доминира у спољнополитичким плановима Кнежевине

Србије. Као центар отпора османским властима на Балкану, Кнежевина Србија за Руску империју и Московски словенски комитет била је од изразите важности.

Приликом истраживања, приказали бисмо улогу Московског словенског комитета у српском националном покрету, у политичком, културно-просветном, религиозном и економском контексту. Изнели бисмо схватања и ставове како вођа Московског словенског комитета, тако и званичних представника Руске империје у погледу српског питања. Образложили бисмо какво је то друштво које управља наведеним комитетом, које су његове функције, како они себе виде и колики је њихов стварни утицај.

▪ Циљ истраживања

Основни циљ предложене теме докторске дисертације био би да се, по први пут у историографији, на основу историјских извора и релевантне литературе, у целости осветли утицај московских словенофила и кругова њима блиских на српско питање, и то кроз деловање Московског словенског комитета у периоду од његовог оснивања до избијања Велике источне кризе (1875-1878). Предложено истраживање имало би за циљ да разбије стереотипе и докаже тесне везе московских словенофила и званичне Русије, да пажљиво преиспита све видове деловања Московског словенског комитета у односу на Србе, и покаже резултате тога деловања.

Смештајући проблем у међународне оквире, пажљиво бисмо изложили и документовали узрок и повод оснивања Московског словенског комитета, његову организацију и састав, његово деловање и иницијативе у односу на Балкан, првенствено у односу на српско питање. Пажња би била обрађена на везе чланова Московског словенског комитета са руском владом, руским конзулима на Балкану, као и на њихове везе са највиђенијим представницима српског националног покрета. Образложићемо како су културно-просветне, црквене и економске везе које су чланови Московског словенског комитета одржавали са Србима, утицале на раст угледа и утицаја Руске империје на ондашње прилике на Балканском

полуострву. Показаћемо како московски словенофили виде себе и како виде српско питање, како размишљају и каква су њихова решења.

▪ Основне хипотезе

Полазне основе истраживања предложене теме биле би:

- ❖ Московски словенски добротворни комитет је основан као помоћно средство нове руске политике за повратак изгубљених позиција на Балкану.
- ❖ Чланство Московског словенског комитета није било разнолико само у идеолошком, већ и у социјалном погледу. Међу члановима, налазили су се универзитетски професори, државни чиновници, трговци и занатлије.
- ❖ Деловање Московског словенског комитета било је у тесној вези са Азијским департаманом Министарства иностраних дела, Министарством унутрашњих послова, Министарством просвете, Министарством војним, и у тесној вези са Светим Синодом Руске православне цркве.
- ❖ Школовањем српских питомаца и питомица у руским државним институцијама стварали су просветни кадар за српске области под турском влашћу, јачајући руски утицај у тим крајевима, и уједно стварали своје агенте.
- ❖ Помагање српских образовних и научних институција, српских цркава и манастира, у виду новца, књига и предмета, такође је имало вишеструки значај за јачање руског утицаја међу Србима.
- ❖ Чланови Московског словенског комитета нису разумели српско питање током шездесетих и седамдесетих година XIX века у мери у којој се оно развијало. Њихова идеја о формирању Свесловенске конфедерације, која је подразумевала уједињење свих Словена под окриљем руског цара, са центром у Цариграду, није могла бити прихватљива вођама српског националног покрета.

▪ Метод истраживања

Приликом израде предложене теме докторске тезе држаћемо се метода критичке историографије. За писање тезе користићемо се обимном руском

необјављеном историјском грађом, као и необјављеном историјском грађом из српских архива. Међутим, предложена тема у највећој мери ослањаће се на руску изворну грађу, односно на архивске документе пребогатих фондова Архива спољне политике Руске империје, Државног архива Руске Федерације, Научног-истраживачког одељења рукописа Руске државне библиотеке, Централног историјског архива Москве, Руског државног војно-историјског архива и фондова Руског државног архива књижевности и уметности, који се налазе у Москви. Реч је о великом броју фондова, од којих бих поменула само оне најважније. Међу првима, то је фонд *Славянский стол* (АВПРИ), фонд *Московский славянский благотворительный комитет* (ГАРФ), затим, низ личних фондова најважнијих чланова Московског словенског комитета, попут фондова породице Аксакових, Кирјејевских, Михаила Петровича Погодина, Нила Александровича Попова, Фјодора Васиљевича Чижова, али и личних фондова државних чиновника блиских овом кругу људи, попут Николаја Павловича Игњатијева, Александра Семјоновича Јонина, Михаила Григорјевича Черњајева и многих других.

Поред руске архивске грађе, навели смо да ћемо рад писати и на архивској грађи која се чува у српским архивима. На првом месту, мислили смо на грађу Архива Србије, Архива Српске академије наука и уметности, али и на грађу Рукописног одељења Матице српске и Рукописног одељења Народне библиотеке Србије. Пошто је реч о једном веома сложенем проблему, намера нам је да истраживање обогатимо, уколико за то буде могућности, и архивском грађом Државног архива Црне Горе, као и архивском грађом Рукописног одељења Руске националне библиотеке у Петрограду.

Поред необјављених историјских извора, користићемо и објављене историјске изворе, попут низа зборника докумената из руских и српских архива, бројних дневника, мемоара, писама и путописа водећих руских и српских интелектуалаца тога времена, српску и руску штампу, као и низ књижевних дела, говора и брошура, које су штампали чланови Московског словенског добротворног комитета.

План нам је да прикупљену историјску грађу анализирамо и критички преиспитамо, након чега бисмо прешли у фазу синтетизовања резултата истраживања и писања докторске дисертације.

▪ Структура рада

При изради предложене теме придржавали бисмо се хронолошког принципа. Теза би се састојала из неколико целина: садржаја, предговора, увода, три поглавља, закључка, пописа скраћеница и пописа извора и литературе, резимеа и прилога.

На почетку, садржај би читаоца уводио у преглед докторске тезе. У предговору бисмо настојали да укажемо на оквир и значај теме коју смо истраживали, на степен њене досадашње истражености, затим, критички би се осврнули на коришћене изворе и литературу, на потешкоће на које смо наилазили током истраживања, али и на метод и структуру рада.

У уводу бисмо се осврнули на руско словенофилство као интелектуални правац и на словенско питање у Османском и Хабзбуршком царству. Даље, било би речи о оснивању Московског словенског комитета. Наш задатак би био да укажемо на окружење, на зацртане циљеве и задатке, на начин организације и функционисање новооснованог Московског словенског комитета. Пажња ће бити обрађена и на место наведеног комитета и Срба у спољнополитичким плановима Русије у периоду од 1858. до 1875. године.

Прво поглавље представљало би прву епоху у историји Московског словенског комитета, период од оснивања 1858. године, па све до 1861. године, до смрти првог председника Алексеја Николајевича Бахметева (1801-1861). Пажња би била обрађена на Светоандрејску скупштину и смену династија, односно на улогу Русије и Московског словенског комитета у наведеном догађају. Настојали бисмо да укажемо на улогу Московског словенског комитета у немирима у Херцеговини (1857-1862) и црногорско-турском рату (1862). Осврнули бисмо се на путовање Ивана Сергејевича Аксакова по балканским земљама, али и на „Посланицу Србима“.

Друго поглавље било би посвећено ангажовању Московског словенског комитета везано за српски национални програм кнеза Михаила Обреновића и Илије Гарашанина у периоду од краја 1861. године, када је место председника владе и министра иностраних дела преузео Илија Гарашанин, па све до 1867. године, до године у којој је одржан Свесловенски конгрес у Москви, и у години у којој је кнез Михаило одустао од Балканског савеза и општег устанка на Балкану. Намера нам је да преиспитамо везе Илије Гарашанина са вођама Московског словенског комитета и да се осврнемо на њихову сарадњу везану за пропагандни рад у Босни, Херцеговини, Старој Србији и Македонији. Осврнућемо се на посете Владимира Ивановича Ламанског (1862) и Нила Александровича Попова (1864) балканским земљама, као и на посету Београду и планове Николаја Николајевича Рајевског и Михаила Григорјевича Черњајева. Преиспитана би била и улога Московског словенског комитета у формирању Првог балканског савеза. Поглавље бисмо завршили 1867. годином, Другим свесловенским конгресом, од када Московски словенски комитет преузима активније и амбициозније деловање - идеју Српства обједињавају у идеју Свесловенства.

У трећем поглављу говорићемо о периоду између 1868. и 1875. године, у коме се издвајају две фазе: период од 1868. до 1871. године, када је Московски словенски комитет окренут ка Црној Гори као могућем центру за обједињавање Српства, и период између 1871. и 1875. године, успостављање добрих односа Кнежевине Србије са Русијом и поновно окретање Србији. Обратили бисмо пажњу на везе Московског словенског комитета са Уједињеном омладином српском, преиспитали значај посете књаза Николе Русији (1869) и размотрили деловање комитета у Босни, Херцеговини и Старој Србији и Македонији. Нарочито бисмо обратили пажњу на пропутавање митрополита Михаила Кијев-Петроград-Москва у јесен 1869. године, које је уследило као први покушај Намесништва да се измире са Русијом. Преиспитали бисмо утицај Московског словенског комитета на стварање Бугарске Егзархије и на то како се оно одразило на српско питање. Посебно ће пажња бити обрађена на личност Стефана Верковића и његове везе за московским словенофилима, као и на улогу Московског словенског комитета у оснивању Призренске богословије. Осврнули бисмо се на нову иницијативу Московског

словенског комитета, на тзв. оснивање Дамског одељења, које је требало да руководи школовањем српских и бугарских питомица. Посветили бисмо пажњу интересу комитета за Босну и Херцеговину и боравку митрополита Саве Косановића у Русији (1873-1874). Такође, писали бисмо о оснивању Српског подворја у Москви од стране Московског словенског комитета, које је, по замисли московских словенофила, како у својој белешци о организацији Подворја наводи Николај Николајевич Дурново, требало да представља „посредника са српским црквама, не само у Кнежевини Србији, већ и са српским црквама на простору Старе Србије, Херцеговине, Босне, Црне Горе, Војводства, Војне границе, Баната, Хрватске и Далмације“. Оснивање Подворја Српске православне цркве у Москви представљало је озбиљан политички потез, којим је створен јединствени центар Српства и први српски орган у Москви, преко кога су водећи представници Московског словенског комитета могли реализовати многе планове. Исто тако, оно је требало да пружи подршку и помоћ свим српским питомцима и питомицама у Русији. Своју политичку намену Српско подворје у Москви показало је у периоду Велике источне кризе (1875-1878). Поглавље намеравамо да завршимо избијањем устанка у Херцеговини 9. јула 1875. године и зачетком нове епохе у историји Московског словенског комитета, која је наговештена, преузимањем дужности председника комитета од стране Ивана Сергејевича Аксакова.

У закључку бисмо на јасан начин изнели најважније резултате и ставове до којих смо дошли током овог истраживања. На крају, дали бисмо резиме на енглеском језику, списак скраћеница, детаљан списак коришћених извора и литературе, као и прилоге у виду списка свих српских питомаца и питомица који су се школовали у руским образовним институцијама у периоду од 1858. до 1875. године (уз најважније биографске податке), списак српских културно-просветних институција, као и списак српских цркава и манастира који су сарађивали са Московским словенским комитетом између 1858 и 1875. године.

МОСКОВСКИ СЛОВЕНСКИ КОМИТЕТ И СРПСКО ПИТАЊЕ (1858-1875)

Садржај

Предговор

Увод

Руско словенофилство и словенско питање у Османском и Хабзбуршком царству
Московски словенски комитет – оснивање и организација
Московски словенски комитет и Срби у спољнополитичким плановима Русије
(1858-1875)

I. Прве године рада Московског словенског комитета (1858-1861)

Светоандрејска скупштина и повратак династије Обреновић
„Посланица из Москве“ и посета Ивана Сергејевича Аксакова
Херцеговачки устанци и црногорско-турски рат (1862)

II. Московски словенски комитет и национални програм кнеза Михаила (1862-1867)

Московски словенски комитет и пропагандни рад Илије Гарашанина
Нова знања о Србима – посете Владимира И. Ламанског и Нила А. Попова
Московски словенски комитет и везе са херцеговачким устаницима
Први Балкански савез
Планови Николаја Н. Рајевског и Михаила Г. Черњајева
Други свесловенски конгрес

III. Српско питање између Цетиња и Београда (1868-1875)

Московски словенски комитет и Уједињена омладина српска
Посета црногорског књаза Николе Русији

Митрополит Михаило на пропутовању Кијев-Петроград-Москва
Рад Московског словенског комитета у Старој Србији и Македонији
Дамско одељење и његова улога
Мисија митрополита Саве Косановића (1872-1874)
Отварање Српског подворја у Москви
Избијање Херцеговачког устанка (1875)

Закључак

Списак скраћеница

Извори и литература

Резиме

Прилози

Српски питомци и питомице у Русији (1858-1875)
Прилози српским православним црквама и манастирима
Прилози српским културно-просветним институцијама

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

ИЗВОРИ

Необъявляени извори

Страни архиви

АРХИВ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

Азиатский департамент. Неполитические дела, драгоманат, пресса

Славянский стол

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АРХИВ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Московский славянский благотворительный комитет

Секретный архив III Отделения собственной его императорского величества канцелярии

Александр II

Александр III

Александр Михайлович Горчаков

Николай Павлович Игнатьев

Александр Семёнович Ионин

Михаил Никифорович Катков

Коллекция отдельных документов личного происхождения

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ РОССИЙСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БИБЛИОТЕКИ

Аксаковы

Михаил Никифорович Катков

Киреевы-Новиковы

Дмитрий Алексеевич Милютин

Михаил Петрович Погодин

Нил Александрович Попов

Фёдор Васильевич Чижов

Общество любителей российской словесности

РОССИЙСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АРХИВ ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА

Аксаковы

Пётр Александрович Ефремов

Киреевские

Михаил Петрович Погодин

Срезневские

РОССИЙСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АРХИВ

Михаил Григорьевич Черняев

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ АРХИВ МОСКВЫ

Московская духовная академия

Московская духовная консистория

Московское славянское благотворительное общество

Общество любителей естествознания, антропологии и этнографии при Московском университете

Српски архиви

АРХИВ СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Друштво српске словесности

Српско учено друштво

Јован Ристић

Матија Бан

Милан Ђ. Милићевић

АРХИВ СРБИЈЕ

Министарство иностраних дела

Министарство просвете

Митрополија београдска

Лицеј

Велика школа

Илија Гарашанин

Стојан Новаковић

Поклони и откупи

РУКОПИСНО ОДЕЉЕЊЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Писма

ОДЕЉЕЊЕ ПОСЕБНИХ ФОНДОВА НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ СРБИЈЕ

Милан Ђ. Милићевић

Породица Мајзнер

Преписка разних личности

Новине и часописи

Страни

День

Москва

Московские ведомости

Парус

Русский архив

Русская беседа

Русские ведомости

Русский вестник

Русская мысль

Српски

Браник

Вила

Даница

Застава

Јавор

Српске новине

Објављени извори

Дипломатска грађа

Граф Н. П. Игнатиев. Дипломатически записки (1864-1874) и донесения (1865-1876), Т.1-2, София 2008-2009.

Зарубежные Славяне и Россия. Документы архива М. Ф. Раевского 40-80 годы XIX века, составители В. Матула и И. В. Чуркина, Москва 1975.

Југословени и Русија. Документи из архива М. Ф. Рајевског 40-80 године XIX века, II-1, приредили С. И. Данченко, М. Екмечић, В. Крестић, В. Мелик, Д. Петровић-Милојевић, Н. Петровић, Н. Станчић, И. В. Чуркина, Београд 1989.

Народы Поволжья и борьба южных славян за национальное освобождение 1875-1878 гг: сборник документов и материалов, составители Ю. П. Аншаков, В. М. Хевролина, Н. И. Хитрова, А. Н. Сквозников, Самара 2009.

Освободительная борьба народов Боснии и Герцеговины и Россия: 1850-1864: документы, I, приредили Ю. А. Писарев и М. Екмечић, Москва 1985.

Освободительная борьба народов Боснии и Герцеговины и Россия: 1865-1875: документы, II, приредили Ю. А. Писарев и М. Екмечић, Москва 1988.

Освобождение Болгарии от турецкого ига, Том первый, Освободительна борба Јужних Славян и Россия 1875–1877, под редакцией С. А. Никитина, В. Д. Конобеева, А. К. Бурмова, Н. Т. Тодорова, Москва 1961.

Политичка акција Србије у јужнословенским покрајинама Хабзбуршке монархије 1859-1874, приредио В. Ј. Вучковић, Београд 1965.

Россия и восстание в Боснии и Герцеговине. 1875-1878. Документы, составители В. И. Косик, Д. Ф. Поплыко и В. М. Хевролина, Москва 2008.

Русско-словенские отношения в документах (XII в.–1914 г.), составители С. Р. Долгова, Л. А. Кирилина, В. Колоша, И. В. Чуркина, Москва 2010.

Сборник договоров России с другими государствами 1856-1917, под ред. Е. А. Адамова, Москва 1952.

Светозар Милетић и Народна странка: 1860-1885, I-II, приредио Н. Петровић, Сремски Карловци 1968-1969.

Србија и ослободилачки покрети на Балкану од Париског мира до Берлинског конгреса (1856-1878), I, приредили В. Крестић и Р. Љушић, Београд 1983.

Уједињена омладина српска и њено доба 1860-1875: грађа из совјетских архива, приредила В. Н. Кондратјева, Нови Сад 1977.

Дневници и мемоари

Воспоминания генерал фельдмаршала Д. А. Милютина 1856-1860, под ред. Л. Г. Захаровой, Москва 2004.

Воспоминания генерал фельдмаршала Д. А. Милютина 1860-1862, под ред. Л. Г. Захаровой, Москва 1999.

Воспоминания генерал фельдмаршала Д. А. Милютина 1863-1864, под ред. Л. Г. Захаровой, Москва 2003.

Воспоминания генерал фельдмаршала Д. А. Милютина 1865-1867, под ред. Л. Г. Захаровой, Москва 2005.

Воспоминания генерал фельдмаршала Д. А. Милютина 1867-начало 1873, под ред. Л. Г. Захаровой, Москва 2006.

Дневник Бењамина Калаја: 1868-1875, приредио А. Раденић, Београд 2002.

Дневник Веры Сергеевны Аксаковой 1854-1855, под ред. Н. В. Голицына и П. Е. Щеголева, Санкт Петербург 1913.

Дневник генерал фелдмаршала Д. А. Милютина 1873-1875, под ред. Л. Г. Захаровой, Москва 2008.

Дневник I (1. јануар 1869 - 22. септембар 1872) Милан Ђ. Милићевић, приредио П. Крстић, Београд 2011.

Записки Александра Ивановича Кошелева (1812-1883 годы). С семью приложениями, издание приготвила Т. Ф. Пирожкова, Москва 2002.

Живот Дра Јована Суботића (автобиографија). Књига четврта. Лето: Епоха трећа или четврта, Нови Сад 1910.

Ј. Игњатовић, *Расходије из прошлог српског живота: мемоари*, Нови Сад 1953.

В. Јовановић, *Успомене*, приредио В. Крстић, Београд 1988.

Ј. Костић, *Дневник: Ишчекивано и дочекано (листови успомена)*, приредио М. Кашанин, Београд 2000.

М. Ђ. Милићевић, *Етнографска изложба и словенски састанак у Москви 1867*, Годишњица Николе Чупића VII (1885), 1-86.

М. Полит-Десанчић, *Путне успомене*, Нови Сад 1896.

Русское общество 30-х годов XIX века, Люди и идеи, под ред. И. А. Федосова, Москва 1989.

Русское общество 40-50-х годов XIXв, Ч.1. Записки А. И. Кошелева, сост. Н. И. Цимбаев, Москва 1991.

М. Савић, *У Русији: успомене из године 1871*, приредио М. Јовановић, Руски алманах XX, бр. 16 (2011), 213-226.

Срби о Русији и Русима: од Елизабете Петровне до Владимира Путина (1750-2010). Антологија, приредио М. Јовановић, Београд 2012.

Т. Стефановић Виловски, *Моје успомене (1867-1881)*, поговор С. Дамјанов, Београд 1988.

А. Ф. Тютчева, *Воспоминания*, Москва 2000.

Писма

Иван Сергеевич Аксаков в его письмах. Эпистолярный дневник 1838-1886 гг. с предисловием, комментариями и воспоминаниями А. Ф. Аксаковой, Т. 1-3, Москва 2003-2004.

Исти, *Письма к родным 1849-1856*, Москва 1994.

Исти, *Письма из провинции. Присутственный день в уголовной палате*, Москва 1991.

Быть России в благоденствии и славе. Послания великим князьям, царям, императорам, политическим деятелям о том, как улучшить „государственное устройство“, сост. В. И. Десятерик, В. В. Дементьев, В. В. Федоров, Москва 2002.

Ј. Војводић, *Два писма Јована Хаџића Нилу Александровичу Попову*, Зборник Матице за славистику 37 (1989), 175-179.

Исти, *Писма Андрије Марјановића Нилу Александровичу Попову*, Зборник Матице српске за историју 39 (1989), 149-166.

Никола П. Пашић: писма, чланци и говори: (1872–1891), приредили Ј. Перовић и А. Ј. Шемјакин, Београд 1995.

Переписка И. С. Аксакова с кн. В. А. Черкасским (1875-1878), Славянский сборник: славянский вопрос и русское общество в 1867-1878 годах, Москва 1948.

Писма Јована Ристића Филипу Христићу од 1870. до 1873. и од 1877. до 1880, Београд 1931.

Письма О. М. Бодянского. Письма к М. П. Погодину из славянских земель (1835-1861), В.1, с предисловием и примечаниями Нила Попова, Москва 1879.

Д. Страњаковић, *Васа Пелагић и митрополит Михаило: преписка и документи*, Живот: мјесечни часопис за књижевност 19 (1954), 259-284.

А. С. Хомяков, *Полное собрание сочинений. Письма*, Т. 8, Москва 1904.

Я люблю тебя за любовь к России: Письма И. С. Аксакова к А. Ф. Тютчевой, Журнал русской культуры, Москва 7-8 (1992), 156-168.

Књижевна дела, путописи, говори, брошуре

И. С. Аксаков, *Полное собрание сочинений: Славянский вопрос 1860-1886. Статьи из „Дня“, „Москвы“, „Москвича“ и „Руси“*. Речи в Славянском комитете в 1876, 1877 и 1878, Т. 1, Москва 1886.

Исти, *И слово правды...*, Москва 1986.

Исти, *Наше знамя – русская народность*, Москва 2008.

Исти, *У России одна-единственная столица...*, Москва 2006.

К. С. Аксаков, *Государство и народ*, Москва 2009.

Исти, *Эстетика и литературная критика*, Москва 1995.

С. Т. Аксаков 1791-1859. *Избранное*, сост. А. Ф. Захаркина, Москва 1975.

П. А. Безсонов, *Русский народ и его творческое слово*, Москва 2010.

Д. Валуев, *Начала славянофильства*, Москва 2010.

Всероссийская этнографическая выставка и славянский съезд в мае 1867 года, Москва 1867.

Воспитательное заведение для южнославянских девиц в Москве, Москва 1871.

А. Ф. Гильфердинг, *Путовање по Херцеговини, Босни и Старој Србији*, Београд 1996.

Исти, *Собраний сочинений*, Т. 1-2, Санкт Петербург 1868.

Н. Ј. Данилевски, *Русија и Европа*, Београд 2007.

Ф. М. Dostojevski, *Književno–kritički članci. Piščeve dnevnike*, I-II, Beograd 1983.

М. Н. Катков, *Идеология охранительства*, Москва 2009.

Краткий отчет о десятилетней деятельности (1858-1868) Славянского Благотворительного Комитета в Москве составленных секретарем его Н. А. Поповым, Московские Ведомости 101 (1868), 1-28.

В. И. Ламанский, *Геополитика панславизма*, Москва 2010.

Исти, *Об историческом изучении греко-славянского мира в Европе*, Санкт Петербург 1871.

Исти, *Сербия южно-славянския провинции Австрии. Из записок о славянских землях*, Санкт Петербург 1864.

К. Леонтьев, *Славянофильство и грядущие судьбы России*, Москва 2010.

О значении общения с славянами и средствах к его развитию. Обзор деятельности Киевского отдела Славянского комитета за 1873 год. Читал председатель отдела Н. А. Ригельман в годичном собрании 23 декабря 1873 г., Киев 1874.

О некоторых славянских рукописях в Белграде, Загребе и Вене, с филологическими и историческими примечаниями В. Ламанского, Санкт Петербург 1864.

Отчет и протоколы Славянского общества в Москве читанный в заседании 1862 г., Москва 1862-1863.

Отчет о деятельности Славянского благотворительного комитета в Москве за 1875 год, с приложениями, составил секретарь Н. А. Попов, Москва 1876.

Памяти Нила Александровича Попова, Москва 1892.

М. П. Погодин, Вечное начало. Русский дух, Москва 2011.

Исти, К славянам, Москва 1862.

Исти, Славянские нужды, Москва 1870.

Исти, Собрание статей, писем и речей по поводу Славянского вопроса, Москва 1878.

Н. А. Попов, Вопрос об общеславянской азбуке, Москва 1865.

Исти, Из истории Славянского благотворительного комитета в Москве. Первое пятилетие (1858-1862), Москва 1871.

Исти, История славянского благотворительного комитета в Москве. Второе пятилетие (1863-1867), Москва 1872.

Исти, Нынешнее состояние православной церкви в Сербии, Москва 1874.

Исти, Очерки религиозной и национальной благотворительности на Востоке и среди славян, В. 1, Санкт Петербург 1871.

Исти, Православие в Боснии и его борьба с католическою пропагандой и протестантскими миссионерами, Москва 1873.

Исти, Россия и Сербия: исторический очерк русского покровительства Сербии с 1806 по 1856, Ч. 1-2, Москва 1869.

Исти, Сербия после Парижского мира, Москва 1871.

Посланица Србима из Москве, уредник В. Крстић, Београд 2006.

Протокол заседания Славянского благотворительного комитета и краткий отчет о деятельности Санкт-Петербургского отдела Славянского благотворительного комитета за 1869 год, Москва 1869.

Ранние славянофилы. А. С. Хомяков, И. В. Киреевский, К. С. и И. С. Аксаковы, В. 5, составил Н. Л. Бродский, Москва 1910.

Русские о Сербии и Сербях, сост. А. Л. Шемякин, Санкт Петербург 2006.

Ю. Ф. Самарин, *Православие и народность*, Москва 2008.

Славянофильство Pro et contra: творчество и деятельность славянофилов в оценке современников, отв. ред. В. А. Фатеев, Санкт Петербург 2009.

Собрание сочинений Кавелина К. Д. Публицистика, Т. 2, Санкт Петербург 1904.

Р. А. Фадѣев, *Расправа о питању источном и словенском*, б. м. 1870.

А. С. Хомяков, *Всемирная задача России*, Москва 2008.

Исти, *Полное собрание сочинений*, Т.1, Москва 1878.

Исти, *Полное собрание сочинений*, Т.2, Москва 1880.

Исти, *Полное собрание сочинений*, Т.3, Москва 1914.

Исти, *Сочинения в двух томах: Работы по историософии I*, Москва 1994.

Хомяковский сборник, Т. 1, ред. Е. Кольчужин Е., Томск 1998.

Литература

Монографије

Е. П. Аксенова, *А. Н. Пыпин о славянстве*, Москва 2006.

М. S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923. A study in International Relations*, London/Melbourne/Toronto/New York 1966.

А. Р. Андреев, *Последний канцлер Российской империи Александр Михайлович Горчаков: документальное жизнеописание*, Москва 1999.

Е. И. Анненкова, *Аксаковы*, Санкт-Петербург 1998.

Н. Arent, *Izvori totalitarizma*, Beograd 1998.

Балканские исследования, В. 15: Россия и Славяне: политика и дипломатия: материалы международной конференции „Россия и славяне XVIII-1918 г.“ (Москва 25-25 июня 1991 г.), отв. ред. Е. К. Вяземская, Москва 1992.

- Н. Барсова, *Славянский вопрос и его отношение к России (посвящается друзьям славянства)*, Вильна 1867.
- Н. Берђајев, *Алексеј Хомјаков*, Изабрана дела Николаја Берђајева, IX, Београд 2001.
- Д. Берић, *Српско питање и политика Аустроугарске и Русије 1848-1878*, Београд 2000.
- Исти, *Устанак у Херцеговини 1852-1862*, Београд, Нови Сад 1994.
- Б. Бешлин, *Европски утицаји на српски либерализам у XIX веку*, Нови Сад 2005.
- Џ. Билингтон, *Икона и секира. Историја руске културе: једно тумачење*, Београд 1988.
- Т. И. Благова, *Родоначалници славянофильства: Алексей Хомяков и Иван Киреевский*, Москва 1995.
- В. Бован, *Призренска богословија*, Ниш 2007.
- Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена: зборник радова са Међународног научног скупа 13-15. децембар 1994*, уредио С. Терзић, Београд 1995.
- Болгаро-российские общественно-политические связи 50-70-е гг. XIX в.*, под ред. Б. Н. Билунов, Кишинев 1986.
- А. Васильев, *Хомяков и славянское дело*, Санкт-Петербург 1877.
- Велика Србија: истине, заблуде, злоупотребе: зборник радова са Међународног научног скупа одржаног у Српској академији наука и уметности у Београду од 24-26. октобра 2002. године*, уредили В. Крестић и М. Недић, Београд 2003.
- В „интерьере“ Балкан: юбилейный сборник в честь Ирины Степановны Достоян*, отв. редактор К. В. Никифоров, Москва 2010.
- В. Н. Виноградов, *Балканская эпопея князя А. М. Горчакова*, Москва 2005.
- Исти, *Двуглавый российский орел на Балканах 1683-1914*, Москва 2010.
- К. Б. Виноградов, *Мировая политика 60-80-х годов XIX века. События и люди*, Ленинград 1991.
- М. Војводић, *Изазови српске спољне политике (1791–1918). Огледи и расправе*, Београд 2007.
- Исти, *Стојан Новаковић у служби националних и државних интереса*, Београд 2012.

- И. Г. Воробьёва, *Профессор-славист Нил Александрович Попов. Научная, педагогическая, и общественная деятельность*, Тверь 1999.
- В. Вулетић, *Руси и Срби у сусрету*, Нови Сад 1995.
- Ц. Генов, *Славянските комитети в Русия и българското освободително дело (1858-1878)*, София 1985.
- В. А. Георгиев, Н. С. Киняпина, М. Т. Панченква, В. И. Шеремет, *Восточный вопрос во внешней политике России конец XVIII–начало XX в.*, Москва 1978.
- В. Я. Гросул, *Русское общество XVIII-XIX веков. Традиции и новации*, Москва 2003.
- В. В. Дегоев, *Внешняя политика России и международные системы: 1700-1918 гг.*, Москва 2004.
- С. М. Димитријевић, *Михаило архиепископ и митрополит Србије, као православни јерарх, Србин, Словен и немар југословенства*, Београд 1933.
- Е. А. Дудзинская, *Славянофилы в общественной борьбе*, Москва 1983.
- В. А. Дьяков, *Славянский вопрос в общественной жизни дореволюционной России*, Москва 1993.
- Д. Ђорђевић, *Националне револуције балканских народа 1804-1914*, Београд 1995.
- J. M. Đurić, *Panslavism and national identity in Russia and in Balkans: 1830-1880: images of the self and others*, Boulder 1994.
- Живот и дело митрополита Михаила (1826-1898)*, уредио Д. Стефановић, Београд 2008.
- С. Жигарев, *Русская политика в Восточном вопросе (ея история в XVI-XIX веках, критическая оценка и будущия задачи). Историко-юридические очерки*, Т. 1, Москва 1896.
- М. Екмечић, *Дијалог прошлости и садашњости: зборник радова*, Београд 2002.
- Исти, *Дуго кретање између клања и орања. Историја Срба у Новом веку 1492-1992*, Београд 2008.
- Исти, *Стварање Југославије 1790–1918*, II, Београд 1989.
- Исти, *Радови из историје Босне и Херцеговине XIX века*, Београд 1997.
- Л. Г. Захарова, *Александр II и отмена крепостного права в России*, Москва 2011.
- В. В. Зењковски, *Руски мислиоци и Европа. Критика европске културе у руских мислилаца*, Подгорица 1995.

Исти, *Историја руске филозофије*, Београд 2002.

Иван Степанович Јастребов: зборник радова са научног скупа одржаног у Призрену 31. октобра и 1. новембра 1996. године, уредили С. Терзић и В. Бован, Призрен 1997.

Историја Бугарске, приредио С. Пириватрић, Београд 2008.

Историја Мађара, приредили П. Рокаи, З. Ђере, Т. Пал и А. Касаш, Београд 2002.

Историја новог века II. Од француско-пруског рата и Париске комуне до победе Октобарске револуције у Русији и завршетка Империјалистичког рата, уредили Ј. В. Тарле, А. В. Јефимова, Ф. И. Нотович и В. М. Хвостов, Београд 1949.

Историки-слависты 8. Славянский мир в поисках идентичности. В ознаменование 70-летия кафедры и 175-летия учреждения славистических кафедр в университетах Российской империи, Москва 2011.

Историја Османског царства, приредио Р. Мантран, Београд 2002.

Историја Русије, приредили Д. Оболенски и Р. Оти, Београд 2003.

Историја српског народа V-1, уредник В. Стојанчевић, Београд 2000.

История Болгарии в двух томах, I, под ред. П. Н. Третьякова, С. А. Никитина, Л. Б. Валева, Москва 1954.

История дипломатии, Т. 1, ред. С. Д. Сказин, В. М. Хвостов, В. А. Зорин и В. С. Семенов, Москва 1959.

История России: с начала XVIII до конца XIX века, ред. А. Н. Сахаров, Москва 2001.

История России XVIII – XIX веков, под редакцией Л. В. Милова, Москва 2008.

М. Јагодић, *Насељавање Кнежевине Србије: 1861-1880*, Београд 2004.

Г. Јакшић, В. Ј. Вучковић, *Спољна политика Србије за владе кнеза Михаила: (Први балкански савез)*, Београд 1963.

В. Jelavich, *A Century of Russian Foreign Policy 1814-1914*, Philadelphia 1964.

Isti, *History of the Balkans. Eighteenth and Nineteenth Centuries, I*, Cambridge 1983.

А. Јелачић, *Историја Русије*, Бања Лука 2008.

М. Јовановић, *Срби и Руси, 12-21. век: историја односа*, Београд 2012.

Р. Јовановић, *Политички односи Црне Горе и Србије 1860-1878*, Цетиње 1977.

С. Јовановић, *Друга влада Милоша и Михаила*, Београд 2005.

- Исти, *Влада Милана Обреновића*, I, Сабрана дела Слободана Јовановића 4, Београд 1990.
- В. Калинић, *Допринос Никодима Милаша културном препороду Срба у Далмацији*, Београд-Шибеник 2009.
- К. Канева, *Рыцарь Балкан: Граф Н. П. Игнатъев*, Москва 2006.
- Канцлер А. М. Горчаков: 200 лет со дня рождения, уредио Е. М. Примаков, Москва 1998.
- А. Каплин, *Славянофилы, их сподвижники и последователи*, Москва 2011.
- Н. С. Киняпина, *Внешняя политика России второй половины XIX в.*, Москва 1974.
- Д. М. Ковачевић, *Јаков Игњатовић: политичка биографија: 1822-1889*, Београд 2006.
- Исти, *Русија и Србија 1878-1889: од Берлинског конгреса до абдикације краља Милана*, Београд 2003.
- Исти, *Русија у међународним односима 1856-1894: од Кримског рата до савеза са Француском*, Београд 2012.
- Исти, *Светозар Милетић: живот и политика: 1826-1901*, Београд 2009.
- М. Ковић, *Дизраели и Источно питање*, Београд 2007.
- Ф. Koplston, *Filozofija u Rusiji*, Beograd 1992.
- В. Кошелев, *Алексей Степанович Хомяков, жизнеописание в документах, рассуждениях и разысканиях*, Москва 2000.
- В. Крестић, *Историја Срба у Хрватској и Славонији 1848-1914*, Београд 1995.
- Е. П. Кудрявцева, *Россия и становление сербской государственности (1812-1856)*, Москва 2009.
- О. В. Кузнецов, *Р. А. Фадеев: генерал и публицист*, Волгоград 1998.
- Е. Лазарова, *Славянското движение в България*, София 1997.
- Л. П. Лаптева, *Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян*, Москва 1988.
- Исти, *История славяноведения в России в XIX веке*, Москва 2005.
- В. Н. Лясковский, *Алексей Степанович Хомяков: его жизнь и сочинения*, Москва 1897.

- Р. Љушић, *Књига о Начертанију: национални и државни програм Кнежевине Србије (1844)*, Београд 2004.
- Исти, *Српска државност XIX века*, Београд 2008.
- В. Максимовић, *Митрополит Сава Косановић 1839-1903*, Добрун-Сарајево 2003.
- А. Марковић-Новаков, *Православна српска богословија у Призрену (1871-1890)*, Београд 2011.
- С. Машинский, *С. Т. Аксаков: жизнь и творчество*, Москва 1973.
- D. MacKenzie, *Ilija Garasanin. Balkan Bismarck*, New York 1985.
- Isti, *Serbs and Russians*, Boulder 1996.
- Isti, *The Lion of Tashkent. The Career of General M. G. Cherniaev*, Athens 1974.
- Isti, *The Serbs and Russian Pan-Slavism 1875-1878*, Ithaca, New York 1967.
- Международные отношения на Балканах 1856-1878 гг.*, II, под ред. В. Н. Виноградов, Москва 1986.
- Д. Микавица, *Михаило Полит Десанчић: вођа српских либерала у Аустроугарској*, Београд 2007.
- Исти, *Политичка идеологија Светозара Милетића*, Београд 2006.
- Исти, *Српска Војводина у Хабсбуршкој монархији 1690-1920. Историја идеје о држави и аутономији пречанских Срба*, Нови Сад 2005.
- О. Миллер, *Славянство и Европа*, Москва 2012.
- П. Миљуков, Ш. Сењобос, Л. Езенман, К. Далмеда, *Историја Русије*, Београд 1939.
- Ч. Моразе, *Хисторија човјечанства: културни и научни развој: свезак пети, Деветнаесто стољеће, књига трећа: Експанзија Запада*, Загреб 1946.
- Н. А. Нарочницка, *Русија и Руси у светској историји*, Београд 2008.
- Л. И. Нарочницкая, *Россия и войны Пруссии в 60-х годах XIX века за объединение Германии „сверху“*, Москва 1960.
- С. Недельковић, *Србија и Косово и Метохија*, Ниш 2012.
- С. А. Никитин, *Славянские комитеты в России 1858-1876 годах*, Москва 1960.
- Исти, *Очерки по истории южных славян и русско-балканских связей в 50-70е годы XIX в.*, Москва 1970.
- Нил Попов као назови-историк српски или Одговор Ђ. Д. Ценића на лажна потварања Нила Попова, Београд 1872.

- Общественные движения у народов Юго-Восточной Европы и Россия в XVIII-начале XX вв.*, отв. редактор С. И. Данченко, Москва 2011.
- I. Ortajli, *Najduži vek Imperije*, Beograd 2004.
- Б. Павићевић, *Црна Гора у рату 1862. године*, Београд 1963.
- Н. И. Павленко, *Михаил Погодин*, Москва 2003.
- С. Павловић, *Историја Балкана 1804-1945*, Београд 2001.
- Т. Ф. Пирожкова, *Революционеры демократы о славянофильстве и славянофильской журналистике*, Москва 1984.
- Исти, *Славянофильская журналистика*, Москва 1997.
- Ч. Попов, *Источно питање и српска револуција 1804–1918*, Београд 2008.
- В. Поповић, *Источно питање: историјски преглед борбе око опстанка Османлијске царевине у Леванту и на Балкану*, Београд 1928.
- Исти, *Европа и српско питање у периоду ослобођења 1804-1918*, Београд 1938.
- И. Пржић, *Спољашња политика Србије (1804-1914)*, Београд 1939.
- Профессор Сергей Александрович Никитин и его историческая школа: материалы международной научной конференции*, отв. редактор И. В. Чуркина, Москва 2004.
- П. Пузовић, *Задарска богословија*, Београд 2012.
- С. Г. Пушкарев, *Россия в XIX веке (1801-1914)*, Нью-Йорк 1956.
- А. Пыпин, *Панславизм в прошлом и настоящем*, Москва 2002.
- Ј. Ристић, *Бомбардовање Београда 1862. године*, Београд 2004.
- Исти, *Спољашњи одношаји Србије новијега доба, I-III*, Београд 1887-1901.
- А. А. Ровняков, *В борьбе за свободу Болгарии: национально-освободительное движение болгарского народа и деятельность Георгия Раковского 30-е-60-е годы XIX века*, Ленинград 1980.
- Л. И. Ровнякова, *Борьба южных славян за свободу и русская периодическая печать (50-70-е годы XIX века). Очерки*, Ленинград 1986.
- Россия и восточный кризис 70-х годов XIX в.*, под ред. И. А. Федосава, Москва 1981.
- Россия и освобождение Болгарии*, ред. Н. М. Сидорова, Москва 1982.
- „Русская беседа“: история славянофильского журнала. Исследования. Материалы. Постатейная роспись*, под ред. Б. Ф. Егорова, А. М. Пентаковского и О. Л. Фетисенко, Санкт Петербург 2011.

- Русско-славянская цивилизация: исторические истоки, современные геополитические проблемы, перспективы славянской взаимности*, сост. Е. Троицкий, Москва 1998.
- К. В. Рясенцев, М. П. Погодин: *политические идеи и проекты*, Москва 2007.
- Е. Скобцова, А. Хомяков, Париж 1929.
- Славяне и Россия. К 70-летию со дня рождения С. А. Никитина*, ред. Ю. В. Бромлей, Москва 1972.
- Славянофильство и современность: сборник статей*, Санкт Петербург 1994.
- Славянский сборник: славянский вопрос и русское общество в 1867-1878 годах*, Москва 1948.
- Славянские съезды XIX-XX вв.*, редколлегия: Е. П. Аксенова, А. Н. Горяинов, М. Ю. Досталь, Москва 1994.
- Ј. Скерлић, *Омладина и њена књижевност: (1848-1871): изучавање о националном и књижевном романтизму код Срба*, Београд 1966.
- Ђ. Слијепчевић, *Михаило, архиепископ београдски и митрополит Србије*, Минхен 1980.
- Исти, *Историја српске православне цркве*, II, Минхен 2002.
- Споменица 50-годишњице Призренске богословско-учитељске школе 1871-1921*, Београд 1924.
- П. Срећковић, *Одговор г. Ђорђу Д. Ценићу на његову критику Нилове књиге: „Србија после Париског мира“*, Београд 1872.
- Српско-руски односи од почетка XVIII до краја XX века: зборник са Међународног научног скупа одржаног у Српској академији наука и уметности у Београду од 23-25. септембра 2010. године*, уредио М. Војводић, Београд 2011.
- М. Стојнић, *Руска цивилизација*, Београд 1994.
- S. J. Shaw, E. K. Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey*, II, Cambridge University Press 1977.
- H. Seton-Watson, *The Russian Empire 1801–1917*, Oxford 1988.
- L. Stavrijanos, *Balkan posle 1453. godine*, Beograd 2005.
- B. H. Sumner, *Russia and the Balkans 1870-1880*, Hamden/London 1962.

- А. Тамбора, *Кавур и Балкан*, Београд 2007.
- С. Татищев, *Император Александр II. Его жизнь и царствование*, Москва 2006.
- И. Тепић, *Босна и Херцеговина у руским изворима: (1856-1878)*, Сарајево 1988.
- С. Терзић, *Стара Србија: (XIX-XX век): драма једне цивилизације*, Београд 2012.
- Исти, *Србија и Грчка (1856-1903). Борба за Балкан*, Београд 1992.
- Г. Н. Ульянова, *Благотворительность в Российской империи XIX–начало XX века*, Москва 2005.
- К. Б. Умбрашко, М. П. Погодин: *Человек. Историк. Публицист*, Москва 1999.
- К. Н. Устьянович, М. Ф. Раевский и российский панславизм. *Споминки з пережитого и передуманого*, Львов 1884.
- Е. Б. Фурсова, И. С. Аксаков: *апология народности и самодержавия*, Москва 2006.
- Хомяков А. С. – мыслитель, поэт, публицист. *Сборник статей по материалам международной научной конференции, состоявшейся 14-17 апреля 2004 года в г. Москве в литературном институте им. Горького А. М., I-II*, Москва 2007.
- К. Hans, *Pan-Slavism: its history and ideology*, New York 1960.
- В. М. Хвостов, И. И. Минц, *История дипломатии II, Дипломатия в новое время 1872-1919*, Москва 1945.
- В. М. Хевролина, *Николай Павлович Игнатъев. Российский дипломат*, Москва 2009.
- Х. Хердер, *Европа у деветнаестом веку*, Београд 2003.
- Н. И. Цимбаев, И. С. Аксаков в общественной жизни пореформенной России, Москва 1978.
- Исти, *История России XIX – начала XX вв*, Москва 2004.
- Исти, *Историософия на развалинах империи*, Москва 2007.
- Исти, *Славянофильство. Из истории русской общественно-политической мысли XIX века*, Москва 1986.
- В. Ђоровић, *Лука Вукаловић и херцеговачки устанци од 1852-1862. године*, Београд 1926.
- А. Л. Шемјакин, *Идеологија Николе Пашића. Формирање и еволуција (1868-1891)*, Београд 2008.
- A. Walicki, *A History of Russian Thought*, Stanford 1979.

Расправе и чланци

- Е. П. Аксенова, *А. Н. Пытин како историк и теоретик славянског возрождения*, Славянски альманах 2003 (2004), 22-68.
- Исти, *Славянская идея в интерпретации А. Н. Пытина*, Славянски альманах 1998 (1999), 87-97.
- С. С. Беляков, *Южные славяне глазами московского славянофила: Путешествие И. С. Аксакова по славянским землям: май–август 1860*, Славянски альманах 2002 (2003), 94-111.
- В. Вулетић, *Иван Аксаков: Срби и Источно питање*, Зборник Матице Српске за славистику 67 (2005), 7-50.
- Исти, *Источно питање у „Пишчевом дневнику“ Достојевског*, Зборник Матице Српске за историју 47-48 (1993), 81-123.
- Исти, *Нил Попов (1833-1891)*, Настава и историја: часопис просветних радника 7 (2007), 47-84.
- В. Ј. Вучковић, *Неуспела акција Матије Бана 1860-1861*, Историјски часопис 9-10 (1959), 381-409.
- П. В. Густерин, *Е. П. Ковалевский – дипломат и востоковед*, Вопросы истории 8 (2008), 148-150.
- М. Ю. Досталь, *Славянский мир и славянский идея в философских построениях и „практике“ ранних славянофилов*, Славянски альманах 2000 (2001), 85-95.
- Е. В. Иванова, *Воспитательное заведение для южнославянских девиц в Москве при Алексеевском женском монастыре во второй половине XIX века*, Русский мир 2012: сборник статей, Москва 2012, 236-263.
- А. В. Карасев, *Югославянская идея во внешнеполитических планах И. Гарашинина*, Славянски альманах 2000 (2001), 120-133.
- Ф. Козлов, *Сербское подворье в Москве*, Московский журнал 5 (1999): http://www.serbskoe-podvorie.ru/history_1.php (05.06.2012)
- П. Л. Котов, *Пути русского консерватизма 1840-1850-х годов: старшие славянофилы и Аполлон Григорьев*, Вестник Московского университета 3 (2001), 56-70.

- Л. В. Кузьмичева, *Деятельность московских славянофилов по укреплению позиций сербской православной церкви в середине XIX века*, Русский мир 2012: сборник статей, Москва 2012, 75-85.
- Л. П. Лаптева, Ф. И. Тютчев и его отношение к западным славянам, Славянский альманах 2006 (2007), 312-322.
- Исти, *Славянофильство как основа мировоззрения и научных концепций А. Ф. Гильфердинга*, Славянский альманах 2000 (2001), 96-105.
- С. А. Никитин, *Српски политички живот 60-их година XIX века у руској штампи*, Уједињена Омладина српска: зборник радова, Нови Сад 1968, 363-374.
- Л. Павловић, *Стогодишњица учешћа југословенских народа на Етнографској изложби у Москви*, Неки споменици културе IV, Смедерево 1967, 53-68.
- М. Пекић, *Митрополит Михаило и Далмација*, Зборник Матице српске за историју 53 (1996), 39-78.
- Л. Перовић, *Из историје руско-српских веза у другој половини XIX века*, Зборник Матице српске за историју 40 (1989), 127-139.
- А. Л. Погодин, *Михаило Полит-Десанчић у Русији и о Русији*, Летопис Матице српске 337 (1933), 62-86.
- М. Прелог, *После свесловенског конгреса у Москви у години 1867*, Руски архив: часопис за политику, културу и привреду Русије 8 (1931), 19-40.
- В. Пузовић, *Срби на Кијевској духовној академији (1869-1879)*, Српске студије 3 (2012), 349-370.
- П. Пузовић, *Подворје српске цркве у Москви*, Прилози за историју СПЦ, Ниш 1997, 213-222.
- М. Радевић, *Настава руског језика у београдским школама од 1849. до 1878*, Историјски часопис 27 (1980), 183-188.
- Исти, *О првом курсу руског језика при Великој школи у Београду*, Историјски гласник 2-3 (1964), 149-156.
- Исти, *Први Руси професори у Београду*, Историјски гласник 1 (1965), 85-93.
- Ј. Радоњић, *Михаило Петровић Погодин*, Летопис Матице српске 205 (1901), 122-123.

- У. Рајчевић, *Како су се школовали српски уметници у Русији с краја XIX века*, Свеске 14 (1983), 87-101.
- Д. Стојановић, *Хомјаков и Кирјејевски*, *Летопис Матице српске* 316 (1928), 63-78.
- С. Терзич, *Славянофильство XIX в. в сербской историографии*, Россия и Сербия: глазами историков двух стран, Санкт Петербург 2010, 129-142.
- Исти, *About Eastern and Western Panslavism (in the XIX-th and the beginning of the XX-th century)*, *Историјски часопис* 53 (2006), 317-332.
- М. Чванов, *К 180-летию Ивана Сергеевича Аксакова: „Печальник славянства“*, Наш современник 12 (2003), 117-135.
- В. И. Фрейзон, *Донесение российского посольства в Вене министру А. М. Горчакову (апрель 1858 г.)*, *Славянский альманах* 2003, Москва 2004, 488-490.
- А. Л. Шемякин, *Генерал М. Г. Черняев и сербская война*, *Токови историје* 1-2 (2006), 7-28.
- Исти, *„Мир детства“ сербов в путевых записях П. А. Ровинского*, *Славянский альманах* 2003, Москва 2004, 72-93.
- Исти, *Тајна мисија Н. Н. Рајевског на Балкану 1867. године*, *Настава историје: часопис савеза историчара Југославије* 14 (2001), 32-39.
- А. Л. Янов, *Славянофилы и внешняя политика России в XIX веке*, *Полис* 6 (1998), 158-171.

Енциклопедије и речници

- Азбучник српске православне цркве по Радославу Грујићу*, приредио С. Милеуснић, Београд 1993.
- Енциклопедија српског народа*, Београд 2008.
- Славянофилы. Историческая энциклопедия*, Москва 2009.
- Политическая энциклопедия в двух томах, I-II*, руководитель научного проекта Г. Ю. Семигин, Москва 1999.

Наставно-научно веће

Филозофски факултет

Београд

Изабрани одлуком Одељења за историју у Комисију за оцену образложења предлога теме докторске дисертације *Московски словенски комитет и српско питање (1858-1875)*, које је поднела кандидаткиња Јована Блажић, слободни смо да поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Дипломирани историчар-мастер, Јована Блажић, докторанд на Катедри за општу историју новог века, поднела је молбу за прихватање теме докторске дисертације под насловом *Московски словенски комитет и српско питање (1858-1875)*. Предложена тема прихваћена је на седници Одељења за историју, 7. фебруара 2013. године, чиме су се стекли сви неопходни услови за њену одбрану. Пред Комисијом за одбрану теме доктората, коју су чинили проф. др Душко М. Ковачевић, проф. др Александар Фотић и проф. др Сузана Рајић, кандидаткиња је, 14. фебруара 2013. Године, успешно одбранила предложену тему.

Јована Блажић рођена је 25. августа 1986. године у Београду, где је завршила основну школу и гимназију. Основне и мастер академске студије историје завршила је на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. Докторске студије историје уписала је 21. децембра 2010. године такође на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. У два наврата, током 2011. и 2012. године, провела је, на студијским боравцима, шест месеци на Московском педагошком државном универзитету и месец дана на Московском државном универзитету „М. В. Ломоносов“. Од 1. јануара 2012. године Јована Блажић је запослена на Историјском институту у Београду, где је као истраживач-сарадник ангажована на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Европа и Срби (1804-1918): подстицаји и искушења европске Модерне* (Ев. бр. 177031).

Предложена докторска дисертација Јоване Блажић има за циљ да се по први пут у историографији, на основу нових, пре свега руских историјских извора, у целости истражи деловање и улога Московског словенског комитета у борби српског народа за ослобођење и уједињење, у периоду од 1858. до 1875. године.

Реч је, наиме, о кључном периоду у историји Русије и нарочито њене спољне политике, оличеном у личности канцелара и министра иностраних дела, Александра Михайловича Горчакова, која нарочито у нашем времену привлачи пажњу руске и светске историографије. Непосредно после пораза у сукобу са водећим западним силама у Кримском рату, Русија је из основа променила своју спољну политику. Она је почела да се појачано ослања како на званичне дипломатске везе и односе, тако и на незваничну политику. Управо тада јача идеја словенске солидарности и окретања Словена сопственим традицијама и снагама. На почетку овог доба та идеја називана је словенофилством, да би на његовом крају, са добијањем јаснијих политичких форми, обично била именована као панславизам. „Невладине организације“ овог доба, „словенски комитети“ ничу не само у Русији, него и у осталим словенским земљама, укључујући и Србију. Питање утицаја званичних руских кругова на словенске комитете до данас је велика научна контроверза. Поред тога, када се зна каква је била улога словенских комитета у једном од одсудних догађаја модерне српске историје, Великој источној кризи, започетој Херцеговачким устанком, настављеној општим ратом балканских хришћана и Русије против Османског царства, окончаној Санстефанским миром и Берлинском конгресом (1875-1878), онда је разумљив значај расветљавања питања њиховог утицаја, нарочито кључног комитета, који је деловао из Москве, на српску политику и балканска збивања од завршетка Кримског рата до избијања Велике источне кризе.

Због тога ће докторска дисертација *Московски словенски комитет и српско питање (1858-1875)* детаљно истражити политичко, културно-просветно, религиозно и економско деловање московских словенофила, окупљених око Московског словенског комитета, у српском националном покрету 1858-1875. године. Московски словенски комитет настао је са циљем пружања помоћи словенским народима под османском и хабзбуршком влашћу. Из дисертације ће се

видети да је, делујући под окриљем најистакнутијих московских словенофила, већ по свом оснивању, комитет стављен под надзор Азијског департмана руског министарства иностраних дела. Горчаков је желео да Русију врати у средиште међународних збивања, што је свакако подразумевало тесну сарадњу са балканским народима, првенствено са Кнежевином Србијом. Дисертација ће показати да је, одржавајући контакте са најистакнутијим Србима тога времена, Московски словенски комитет често прекорачивао своја формална овлашћења и настојао да утиче на политичка дешавања на Балкану.

Хронолошке оквири докторске дисертације чиниле би године 1858. и 1875. Прва година означава оснивање Московског словенског комитета и повратак династије Обреновић на престо у Кнежевини Србији, што је означило побољшање руско-српских односе и активније деловање у правцу решавања српског питања. Избијање Велике источне кризе 1875. године означило је почетак нове фазе у историји Московског словенског комитета и логичан завршетак једног историјског раздобља. Преузимање комитета од стране Ивана Сергејевича Аксакова, представника групе радикалнијих московских словенофила, увело је комитет у нову фазу, која ће се завршити његовим затварањем 1878. године. Из до сада реченог види се да је докторска дисертација Јоване Блажић посвећена великој и важној истраживачкој теми, која ће попунити низ празнина у европској историографији.

Предложена структура докторске дисертације *Московски словенски комитет и српско питање (1858-1875)* састоји се из садржаја, предговора, увода, три поглавља, закључка, списка скраћеница и списка извора и литературе, резимеа и прилога. Предговор ће бити посвећен објашњењу истраживачких задатака и циљева дисертације, као и на степен досадашње истражености. У уводу биће речи о руском словенофилству као интелектуалном правцу и словенском питању у Османском и Хабзбуршком царству, затим о оснивању Московског словенског комитета, као и о месту наведеног комитета и Срба у спољнополитичким плановима Русије у периоду од 1858. до 1875. године. Централни део тезе представљаће три наредна поглавља. У првом поглављу биће истражено деловање Московског словенског комитета у првим годинама свог постојања, од 1858. до

1861. године, и његова улога у повратку династије Обреновић на српски престо, као и његове везе са немирима у Херцеговини и црногорско-турским ратом (1862). Следи, у другом поглављу, преиспитивање ангажовања Московског словенског комитета везано за национални програм кнеза Михаила Обреновића, у периоду од 1862. до 1867. године. Ради се о периоду активног рада у сфери српског питања, времену формирања Првог балканског савеза и планирања општег устанка на Балкану. И коначно, у трећем поглављу, биће приказано како су московски словенофили почели да размишљају о Црној Гори и Цетињу, уместо о Србији и Београду, као средишту српског националног покрета, па и да се окрећу од српског ка бугарском националном питању. Видеће се и како је после 1867. године деловање Московског словенског комитета постало активније и амбициозније и како је идеја Српства укључивана у идеју Свесловенства. Следе закључак, списак скраћеница и списак извора и литературе, резиме и прилози.

Као полазну основу у истраживању, Јована Блажић износи неколико најважнијих хипотеза. Оснивање Московског словенског комитета део је нове руске политике за повратак изгубљених позиција на Балкану. Безуспешни руски апели за помоћ у време Кримског рата, показали су да је руски утицај међу балканским хришћанима опао, на шта се морало реаговати. Састав комитета и у идеолошком и у социјалном смислу био је разнолик. Иако су комитетом углавном управљали московски словенофили, међу члановима било је и представника других идејних праваца, попут Михаила Никифоровича Каткова, Сергеја Михайловича Соловјева и других. У погледу деловања, постајала је тесна сарадња комитета са Азијским департаманом Министарства иностраних дела, Министарством унутрашњих послова, Министарством просвете, Министарством војним, као и са Светим Синодом Руске православне цркве. Комитетски рад у домену просвете, школовање српских питомаца и питомица у руским образовним институцијама, имао је за циљ стварање просветног кадра за српске области под турском влашћу, односно стварање агентске мреже на тим просторима. Деловање комитета протезало се и на помагање српских образовних и научних установа, српских цркава и манастира, у виду новца, књига и предмета. Вође комитета веровале су да ће идеја Свесловенске конфедерације, која је подразумевала уједињење свих

Словена под окриљем руског цара, са центром у Цариграду, бити прихватљива и за вође српског националног покрета.

Овако замишљена докторска дисертације била би ослоњена на богату необјављену и објављену руску и српску изворну грађу, као и на сву релевантну литературу. Главни извори налазе се у пребогатим фондовима Архива спољне политике Руске империје, Државног архива Руске Федерације, Научно-истраживачког одељења рукописа Руске државне библиотеке, Централног историјског архива Москве, Руског државног војно-историјског архива и фондова Руског државног архива књижевности и уметности. Истраживања обухватају и рад на фондовима и збиркама Архива Србија и Архива Српске академија наука и уметности, као и на фондовима и збиркама Рукописних одељења Матице српске и Народне библиотеке Србије. Детаљан списак спроведених и планираних истраживања, прикупљених извора и литературе, кандидаткиња даје у образложењу своје дисертације.

Предложена тема докторске дисертације, овако осмишљена, ослоњена на необјављену историјску грађу, нарочито ону руског порекла, може да представља значајан допринос српској, руској и европској историографији. Овакво мишљење потврђено је на успешној одбрани предлога теме докторске дисертације, где су чланови комисије имали прилике да кандидаткињи саопште своје сугестије, примедбе и похвале. Скренута је пажња на поједине архивске и библиотечке фондове, али и на део литературе, које би кандидаткиња требало да уврсти у своје истраживање.

На основу наведеног, подносимо Одељењу за историју, као и Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду, наше позитивно мишљење о предложеној теми *Московски словенски комитет и српско питање 1858-1875*, и предлажемо да се кандидаткињи Јовани Блажић дозволи њена обрада у виду докторске дисертације.

Чланови комисије

Др Душко Ковачевић, редовни професор
Филозофски факултет, Нови Сад

Др Сузана Рајић, ванредно професор
Филозофски факултет, Београд

Др Александар Фотић, ванредно професор
Филозофски факултет, Београд

Др Милош Ковић, доцент и ментор
Филозофски факултет, Београд

